

Komárom

A Trianon előtti Komárom vármegye területe 2825 km² volt, kelet felől Esztergom, Pest-Pilis-Solt-Kiskun, nyugatról Győr, dél felől Veszprém és Fejér, míg északról Pozsony, Nyitra és Bors vármegyék vették körül. A vármegye területét 60 km hosszúságban metszi ketté a Duna, melybe a megye földjén ömlik bele a Vág-Duna, a Nyitra folyó és a Zsitva. Komárom megye csallóközi része, nemkülönben a már említett három folyó – Vág, Nyitra, Zsitva – alsó szakaszainak kiszélesedett völgye adja a komáromi síkságot. Legnagyobb ezek között az Öreg Duna, Vág-Duna, azaz felsőbb szakaszában érsekújvári Dunaág által befogott Csallóköz. Ennek az óriási szigetnek Komárom város, Csicsó és Alsónyárasd községektől határolt részét, kb. 650 km² területét foglalja magába Komárom vármegye. Hegységei közül elsősorban a Vértes hegység említendő, melynek legmagasabb csúcsa a 481 méter magas Körtvélyes tető, ezenkívül itt fekszik még a barnaszénben gazdag tatai hegység és a kőbányákban gazdag Gerecse-hegység.

A vármegye sem területileg nem oly nagy kiterjedésű, sem térszínileg nem mutat olyan óriási ellentéteket, hogy időjárás tekintetében róla, mint földrajzi egységről beszéljünk; éghajlata nagyjából hozzásimul a környezetéhez: a Kisalföldéhez és a Dunántúl északi és nyugati részéhez. A megye éghajlata kellemesen mérsékelt, az évi középhőmérsékletet figyelembe véve a tatai és ógyallai megfigyelő állomások közti differencia 0,5 °C.

A Trianon előtti megye termőterülete 265 649 ha volt. A mindenkor bőségesen termő föld fő terményei a búza, árpa, zab, rozs,

cukorrépa, kender mind elsőrangú minőségűek. A vármegye állattenyésztése előkelő helyen áll az országban, Európa hírének a bábolnai és kisbéri állami ménesek.

Az egykori sértetlen vármegye lakosainak száma 160 028, ebből Komáromban 20 000 fő élt. A megye 91 községe négy járásba volt beosztva, ezek pedig a következők voltak: Csallóközi járás, Gesztesi járás, Tatai járás, Udvardi járás. Ha a lakosság nemzeti

ségi összetételét nézzük:

	1900	1910
Magyar	138 758	58 549
Német	11 205	11 269
Tót	8 643	7 337
Oláh	41	459
Rutén	9	66
Horvát	84	189
Szerb	6	21
Egyéb	1 282	1 623
Összesen	160 028	179 513

Komárom vármegye már az rómaiak előtti kor egyik legműveltebb népét, a keltákat is magához vonzotta. A megye déli területén az azalok, keleten a Rába környékén pedig az araviszok telepedtek le. Kelta kultúra emlékei kerültek elő a Duna bal partján Komáromban, valamint Izsán és átellenben a Duna jobb partján, ahol a kelta település helyén létesült a római légió tábor és város Brigetio, miután időszámításunk első századában Traiánus császár itt helyezte el az első segédlégiót. A Duna innenső partján Izsánál épült erőd Marcus Aurelius 169-es kvádok elleni háborúja idejéből való. Marcus Aurelius Brigetiot újraépítve, hogy kitüntesse a várost, 179 táján municipiális szervezetet adott neki, mint municipium azonban csak korlátozott községi szervezetet nyert. Brigetio a III. században virágzott leginkább, a legtöbb fel-

iratos emlék e korból való. A római világbirodalom hanyatlásával, kezdetét veszi a nép-vándorlás. A hunok által nyugat felé űzött gótok 378 után előzőnlik Pannóniát, valószínűleg ekkor pusztul el Brigetio is.

Az V. századi hun betörés és a vármegye területén letelepedett szarmaták után megfordultak itt a gótok is, kiknek helyébe rövid időre a longobárdok telepedtek. Őket Alboin 568-ban Itáliába vezette, így az 567-ben kötött szövetség értelmében Pannónia az avarok birtokába jutott. Bonfini szerint a Nagy Károly által megvert avarok a Csallóközben kerestek menedéket, Bél Mátyás szerint e feltevést támogatják a Csallóköz földalkotmányai is, melyeket a nép tatárülésnek nevez. Szerinte ezek avargyűri maradványok.

A frankok által elűldözött avarok helyébe szlávok települtek, fennmaradt okleveles emlékeink szerint Bánhidán, Majkon és Tatán szlávok laktak. A Tata melletti Tóvárosnak a XIII–XIV. századbeli oklevelek szerint *Villa slavonica* volt a neve. A IX. század közepén némileg függetlenítették magukat a Rábától Dunáig és Balatonig terjedő területen, melybe a történelmi Komárom vármegye is belesik és a Morva Birodalomhoz csatolták. A birodalom 894-ig Szvatopluk haláláig állt fenn, az elgyengült népet könnyű szerrel igazta le a 895-ben beözönlő magyarság.

A magyarság már korán letelepedett a vármegyében, amelyet az ősi magyar neveket megőrző Ete, Kamocsa, Kürt, Megyer, Ócsa, Szemere stb. szállásbirtokok nevei is igazolnak. Szabolcs vezéren kívül az Igmánd nemzetség a mai Igmánd falu tájékán, a kumai magyarságból származó Koppánok a Csallóközben telepedtek le, de helyet talált itt a Csák, a Szemere, Szák és a Miskolc nemzetség is – ez utóbbi Tata környékén. A Vág-Duna torkolatának vidékén a X. század folyamán Ketel nemzetségtől és népe telepedett meg, s a Vág-Duna és Duna összefolyásánál alakította ki szálláshelyét, melyet fia,

Alaptolma megerősített. A nemzetségtől így létrejött vára az államszervezéskor Komárom vármegye székhelye lett. Komárom vármegye az I. Szent István által alapított első vármegyék egyike.

A vármegyei szervezet kezdetben teljesen királyi volt, élén a várispán (*comes*) állt. A várszervezethez tartozó várnépnek több rendjét ismerjük, akik közül a legtöbb kiváltsággal a szent király jobbágysai rendelkeztek. A komáromi várszervezet egészen a XIV. századig fennállott. A mai vármegyei formát IV. Béla szervezte meg. Komárom megye XIII. századi alakja körülbelül megegyezett a Trianon előtti megye területével. A vármegye legfontosabb helysége a középkorban a régi Komárom volt. Komáromot IV. Béla 1265-ben, Károly Róbert 1331-ben, V. László pedig – aki itt született – számtalan kiváltságlevéllel ajándékozta meg. A megyében a komáromi váron kívül Tatán, Gesztesen, Oroszlánkőn, Perbetén és Vitámon voltak várak.

Szent István uralma alatt többször zavarták meg a megyét idegenek, például Boleszlav, aki 1010 és 1018-as években egészen a Dunáig akarta terjeszteni birodalmát. A szent király halálát követően trónviszály dúlt az országban, ez időkből örzi III. Henrik seregeinek elhajigált fegyvereinek emlékét még ma is a Vértes hegység neve.

Az elkövetkező évszázadok királyainak kereszténység megerősítéséért folytatott erőfeszítései után a XIII. század tett először próbára bennünket az „Európa védőbástyája” szerepben. A megye népe a Csallóközbe menekült a tatárdúlás elől. A tatárok távozása után IV. Béla elsősorban várak építését tűzte ki célul. Komárom megyében Walter comest bízta meg az erődítési munkálatokkal. Komárom első jelentős, korabeli városokat megillető szabadalmait 1265. április 1-jén kapta IV. Béla királytól – oklevelével Walternek adományozta Komáromot földjeivel, kaszállási, halászati és egyéb

jogaival, a város lakosainak olyan jogokat biztosított, mint amilyenekkel Buda polgárai bírtak.

A vegyesházból való királyok alatt sem lett békésebb a vármegye élete. 1312. június 15. után szabadult meg Felvidék és Komárom vármegye az őt sanyargató Csák Máté uralma alól. Károly Róbert a sokat hányatott Komáromot 1331-ben egy szabadalom levéllel a tárnoki városok sorába emelte. A megye Anjou Károly uralkodása alatt fennállt.

Luxemburgi Zsigmond gyakran megfordult Tatán és Neszmélyen. 1424-ben Erik skandináv királyt és Mánuel bizánci császárt is vendégül látta Tatán. Az utána következő Habsburg Albert kapcsolata végzetesnek bizonyult a megyével, ugyanis 1439. október 27-én Neszmélyen halt meg. Míg a rendek Krakkóban királlyá választották Jagelló I. Ulászlót, addig Komáromban megszületett Albert utóda, V. László, kinek számára ide csempészte be a Szent Koronát Kottaner Ilona udvarhölgy.

A reneszánsz király Hunyadi Mátyásnak Komáromban világhírű gyümölcösöje volt, melyet „Aranykertnek” neveztek. 1490 elején Mátyás Komáromot, Tatát és Visegrádot fiának Corvin Jánosnak ajándékozta.

A mohácsi vészt követő trónviszályban Komárom és Tata I. Ferdinánd mellé állt. A török seregek 1529-ben léptek először a vármegye földjére, megszállva Tatát, Gesztet és Vitán várát. Ettől fogva Komárom lett a magyar-török hadműveletek központja. Az 1606-os bécsi béke után alig enyhült a török nyomás máris újabb sérelmek érték a megyét azáltal, hogy II. Mátyás idegen nemzetiségű kapitányokat állított Tata és Komárom élére.

A Rákóczi szabadságharc ideje alatt a megye népe Esterházy Antal főispán vezetése alatt nagy számban csatlakozott II. Rákóczi Ferenc seregéhez. A Komárom megyében folyó harcoknak különösen Vak Bottyán ge-

nerális volt a hőse, aki komáromi legényekből álló huszárezredével – mely mindig a megye területén táborozott – számtalan győzelmet aratott. 1705-ben a híres dunántúli hadjáratnak és a labanc–kuruc csapatok hadmozdulatainak lassan Komárom megye lett a kiindulópontja, ahol különösen Tata, Igmánd, Szőny, Neszmély játszottak fontos szerepet. Mária Terézia és fiának uralkodása alatt a várost több súlyos csapás érte, 1763-ban földrengés, 1767-ben tűzvész, 1783-ban ismét földrengés sújtotta a várost.

A napóleoni háborúk alatt a vesztes győri csata után Ácsnál is megütköztek a nemesi felkelők egy francia előőrssel, ahonnan a franciák visszavonultak. A főhadiszállás ekkor már Komáromban volt, kilenc zászlóalj gyalogság és huszonnégy lovasosztág állomásozott itt. A szerencsétlen wagrami csata (1809) után Komárom lett a monarchia központja. Az 1809-es schönbrunni békét, mellyel Ausztria szárazföldi állammá válik, I. Ferenc Tatán írta alá.

Komárom vármegye a magyar szabadságharcban igen fontos szerepet töltött be, mikor máshol már minden elveszett, itt még akkor is piros-fehér-zöld zászló lobogott! Komárom lelkes közönsége egyhangú lelkesedéssel szavazta meg 1848. augusztus 24-i közgyűlésén a haza védelmét szolgáló 190 000 forintot és a több mint 2000 főnyi önkéntes sereget, melynek főparancsnoka Kosztolányi Mór, őrnagyai pedig gróf Esterházy Pál és Csúzy János.

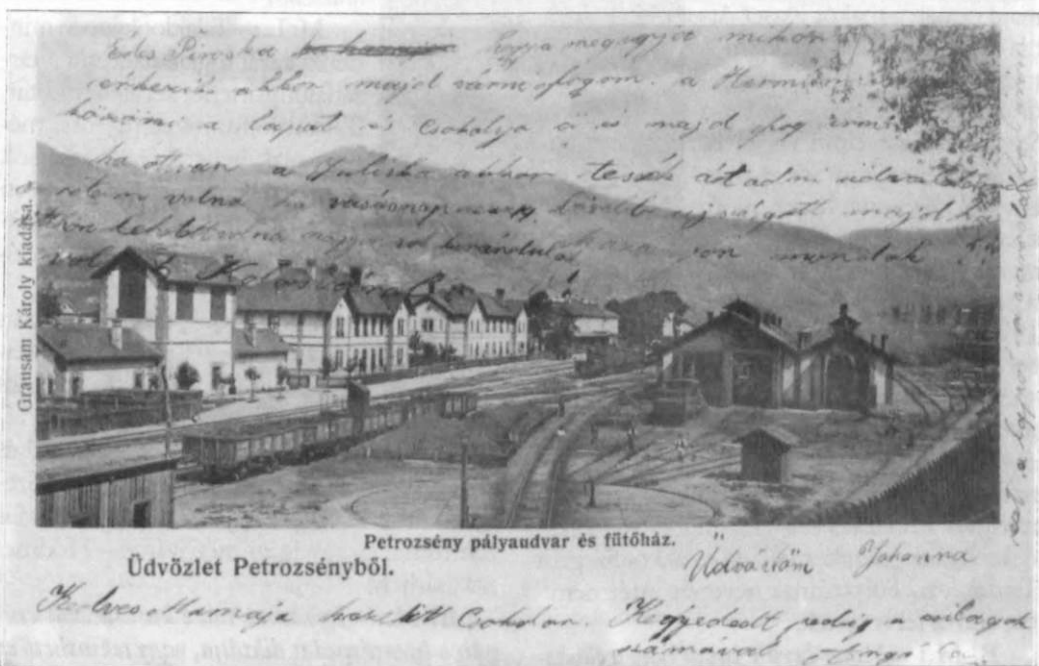
1848. december 16-án Guyon nagyszombati vereségét követően Komáromba húzódott vissza, Görgey pedig a 2. osztrák hadtest elől hátrált a Vértesig 1848. december 18-án. 1848. december 28-án Bábolna mellett Görgey és Windisgrätz csapatainak ütközete magyar vereséggel végződött. Az osztrákok megszállva tartották a megyét és Komárom várát is ostrom alatt tartották március 19-től április 22-ig, mely csak Damjanich seregeinek 1849. április 19-i győzelme után

szabadult fel. Nevezetes események helye volt Ács, Kisigmánd és Ószőny tájéka is, július 2-án, 11-én és augusztus 3-án itt arattak diadalt Komárom várvédői. Komárom várát Görgey távozása után Klapka György védte a Kászonyi és Aschermann hadtestekkel, valamint 310 nehézágyúval. Az erősséget 1849. október 4-én adta át Klapka az osztrákoknak, ezzel a magyar szabadságharc utolsó védőbástyája is az ellenség kezére került.

Az első világháború utáni időszak, a trianoni békeszerződés, 1920. június 4-e fájdal-

masan érintette Komárom vármegyét is. A diktátum Csehszlovákiának juttatta a vármegye Dunától északra eső részét, azaz 1364 km²-nyi területet és annak 81 744 lakóját. Az anyaországon belül maradt 1443 km²-t 118 937 lakossal közigazgatásilag Esztergom vármegyével egyesítették, a székváros Esztergom lett.

PETHEŐ ATTILA

Petrozsény pályaudvar és fűtőház.

Üdvözlét Petrozsényből.

VOLT EGYSZER EGY MAGYAR VASÚT

II. A RETEZHÁT HEGYSÉG KELETI RÉSZÉBEN EURÓPA EGYIK LEGGAZDAGABB BARNAKÖSZÉNVAGYONA REJTŐZKÖDÖTT. EZ INDKOLTA, HOGY AZ ELSŐ ERDÉLYI VASÚT MÁR MASFÉL ÉVVEL FŐVONALA 1868-AS MEGNYITÁSA UTÁN EGY 80 KILOMÉTERES SZÁRNYVONAL ÉPÍTÉSÉT VÁLLALTA PETROZSÉNYBE. ENNEK ÁLLOMÁSÁT LÁTJUK EGY KÉPESLAPON AZ 1900-AS ÉVEK ELEJÉN. A ZSIL-VÖLGYI VASÚT GAZDASÁGI JELENTŐSÉGÉT MUTATJA, HOGY A VILÁGHÁBORÚ ELŐTT A MÁV A VONAL VILLAMOSÍTÁSÁT TERVEZTE (MÁTHÉ ZOLTÁN GYŰJTEMÉNYÉBŐL)